WYROK TRYBUNAŁU (druga izba)
z dnia 20 stycznia 2005 r. *

W sprawie C-225/02

mającej za przedmiot wniosek o wydanie, na podstawie art. 234 WE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożony przez Juzgado de lo Social nr 3 de Orense (Hiszpania) postanowieniem z dnia 30 marca 2002 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 17 czerwca 2002 r., w postępowaniu:

Rosa García Blanco

przeciwko

Instituto Nacional de la Seguridad Social (INSS),

Tesorería General de la Seguridad Social (TGSS)

* Język postępowania: hiszpański.

TRYBUNAŁ (druga izba),

w składzie: C. W. A. Timmermans, prezes izby, R. Silva de Lapuerta, R. Schintgen (sprawozdawca), P. Kūris i G. Arestis, sędziowie,

rzecznik generalny: J. Kokott,
sekretarz: M. Múgica Arzamendi, główny administrator,

uwzględniając procedurę pisemną i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 15 września 2004 r.,

rozważywszy uwagi przedstawione:

— w imieniu R. Garcíi Blanco przez A. Vázqueza Condego, abogado,

— w imieniu Instituto Nacional de la Seguridad Social (INSS) oraz Tesorería General de la Seguridad Social (TGSS) przez A. R. Trilla Garcíę i A. Llorentego Alvareza, działających w charakterze pełnomocników,

— w imieniu rządu hiszpańskiego przez E. Braquehaisa Conesę, działającego w charakterze pełnomocnika,

— w imieniu rządu niemieckiego przez W.-D. Plessinga, działającego w charakterze pełnomocnika,

— w imieniu Komisji Wspólnot Europejskich przez H. Michard, I. Martínez del Peral oraz D. Martina, działających w charakterze pełnomocników,

po zapoznaniu się z opinią rzecznika generalnego na posiedzeniu w dniu 28 października 2004 r.,

wydaje następujący

Wyrok

1 Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni art. 12 WE, 39 WE i 42 WE, a także art. 45 i 48 ust. 1 rozporządzenia Rady (EWG) nr 1408/71 z dnia 14 czerwca 1971 r. w sprawie stosowania systemów zabezpieczenia społecznego do pracowników najemnych, osób prowadzących działalność na własny rachunek i do członków ich rodzin przemieszczających się we Wspólnocie, zmienionego i zaktualizowanego rozporządzeniem Rady (WE) nr 118/97 z dnia 2 grudnia 1996 r. (Dz.U. 1997, L 28, str. 1), w brzmieniu nadanym rozporządzeniem Rady (WE) nr 1606/98 z dnia 29 czerwca 1998 r. (Dz.U. L 209, str. 1, zwanego dalej „rozporządzeniem nr 1408/71").

2 Wniosek ten został złożony w ramach postępowania w sprawie sporu pomiędzy nieżyjącą R. Garcíą Blanco a Instituto Nacional de la Seguridad Social (krajowym instytutem ubezpieczeń społecznych, zwanym dalej „INSS") oraz Tesorería General de la Seguridad Social (generalnym funduszem ubezpieczeń społecznych, zwanym dalej „TGSS") dotyczącego przyznania jej praw do emerytury na podstawie ustawodawstwa hiszpańskiego.

Ramy prawne

Uregulowania wspólnotowe

3 Artykuł 1 lit. r) rozporządzenia nr 1408/71 definiuje określenie „okresy ubezpieczenia" w sposób następujący:

„okresy składkowe lub okresy zatrudnienia albo prowadzenia działalności na własny rachunek, jak je określa lub uznaje za okresy ubezpieczenia ustawodawstwo, w ramach którego zostały ukończone lub uznane za ukończone, jak również wszelkie okresy zrównane, o ile są uznane przez dane ustawodawstwo za równorzędne, z okresami ubezpieczenia".

4 Artykuł 3 ust. 1 rozporządzenia nr 1408/71 stanowi:

„Osoby zamieszkujące terytorium jednego z Państw Członkowskich i do których stosują się przepisy niniejszego rozporządzenia podlegają obowiązkom i korzystają z praw wynikających z ustawodawstwa każdego Państwa Członkowskiego na tych samych warunkach, co obywatele tego państwa, z zastrzeżeniem przepisów szczególnych zawartych w niniejszym rozporządzeniu".

5 Artykuł 45 ust. 1 tego rozporządzenia ustanawia zasadę sumowania okresów ubezpieczenia dla celów nabycia, zachowania lub odzyskania prawa do świadczeń w następujących słowach:

„Jeżeli ustawodawstwo Państwa Członkowskiego uzależnia nabycie, zachowanie lub odzyskanie prawa do świadczeń, na podstawie systemu niebędącego systemem specjalnym w rozumieniu ust. 2 lub 3, od ukończenia okresów ubezpieczenia lub zamieszkania, właściwa instytucja tego Państwa Członkowskiego uwzględnia, w razie potrzeby, okresy ubezpieczenia lub zamieszkania ukończone zgodnie z ustawodawstwem innego Państwa Członkowskiego, w ramach systemu powszechnego lub specjalnego, obejmującego pracowników najemnych lub osoby prowadzące działalność na własny rachunek. W tym celu uwzględnia się te okresy jak okresy ukończone zgodnie z ustawodawstwem stosowanym przez tę instytucję".

6 Artykuł 46 ust. 2 rozporządzenia nr 1408/71 stanowi:

„Jeżeli warunki wymagane przez ustawodawstwo Państwa Członkowskiego do prawa do świadczeń są spełnione dopiero po zastosowaniu art. 45 i/lub art. 40 ust. 3, stosuje się następujące zasady:

a) instytucja właściwa ustala teoretyczną wysokość świadczenia, o które zainteresowany mógłby się ubiegać, gdyby wszystkie okresy ubezpieczenia i/lub zamieszkania ukończone z uwzględnieniem ustawodawstw Państw Członkowskich, którym podlegał pracownik najemny lub osoba prowadząca działalność na własny rachunek, zostały ukończone w danym Państwie Członkowskim z uwzględnieniem ustawodawstwa, które stosuje ona w dniu przyznania świadczenia. Jeżeli zgodnie z tym ustawodawstwem wysokość świadczenia jest niezależna od długości ukończonych okresów, kwota ta zostaje uznana za kwotę teoretyczną, określoną w niniejszej literze;

b) instytucja właściwa ustala następnie rzeczywistą wysokość świadczenia na podstawie kwoty teoretycznej, określonej w poprzedniej literze, proporcjonalnie do długości okresów ubezpieczenia lub zamieszkania, ukończonych przed

wystąpieniem ryzyka zgodnie ze stosowanym przez tę instytucję ustawodawstwem, w stosunku do całkowitej długości okresów ubezpieczenia i zamieszkania, ukończonych przed wystąpieniem ryzyka z uwzględnieniem ustawodawstwa wszystkich zainteresowanych Państw Członkowskich".

7 Artykuł 48 ust. 1 tego rozporządzenia wprowadza wyjątek dotyczący nabywania prawa do emerytury w przypadku okresów ubezpieczenia krótszych niż rok, sformułowany następująco:

„Nie naruszając art. 46 ust. 2, instytucja Państwa Członkowskiego nie jest zobowiązana do przyznawania świadczeń z tytułu okresów ukończonych z uwzględnieniem stosowanego przez nią ustawodawstwa, które podlegają uwzględnieniu w momencie realizacji ryzyka, jeżeli:

— długość tych okresów jest krótsza niż jeden rok,

oraz

— przy uwzględnieniu jedynie tych okresów nie zostało nabyte prawo do świadczeń na podstawie tego ustawodawstwa".

Ustawodawstwo krajowe

8 Artykuł 161 ust. 1 lit. b) powszechnej ustawy o ubezpieczeniu społecznym, tekst ujednolicony dekretem królewskim z mocą ustawy 1/94 z dnia 20 czerwca 1994 r. (BOE nr 154 z dnia 29 czerwca 1994 r.), w brzmieniu nadanym ustawą 50/98 z dnia 30 grudnia 1998 r. wprowadzającą przepisy o charakterze skarbowym, administracyjnym i społecznym (BOE z dnia 31 grudnia 1998 r., zwanej dalej „powszechną ustawą o ubezpieczeniu społecznym"), uzależnia przyznanie emerytury o charakterze składkowym od okresu składkowego co najmniej piętnastu lat, z czego co najmniej dwóch lat przypadających na okres piętnastu lat bezpośrednio poprzedzających zdarzenie powodujące powstanie prawa do świadczenia.

9 Artykuł 218 powszechnej ustawy o ubezpieczeniu społecznym stanowi, że w przypadku gdy ubezpieczony pobiera zasiłek dla bezrobotnych, Instituto Nacional de Empleo (instytucja zarządzająca systemem ubezpieczeń od bezrobocia, zwana dalej „INEM") opłaca składki na ubezpieczenie społeczne różnego rodzaju, w zależności od typu wypłacanego przez nią świadczenia. Zgodnie z ust. 2 tego artykułu:

„W przypadku zasiłku dla bezrobotnych, którzy przekroczyli pięćdziesiąty drugi rok życia, instytucja zarządzająca opłaca ponadto składki na ubezpieczenie emerytalne".

10 Zgodnie z art. 215 ust. 1 pkt 3 powszechnej ustawy o ubezpieczeniu społecznym ów zasiłek dla bezrobotnych przysługuje pracownikom, którzy opłacali przez sześć lat składkę na ubezpieczenie od bezrobocia i którzy spełniają wszystkie warunki, z wyjątkiem wieku, otrzymania emerytury typu składkowego z hiszpańskiego systemu ubezpieczeń społecznych.

11 Wreszcie dwudziesty ósmy przepis dodatkowy powszechnej ustawy o ubezpieczeniu społecznym, który wszedł w życie w dniu 1 stycznia 1999 r. mocą ustawy 50/98, ma brzmienie następujące:

„Zgodnie z przepisami art. 218 ust. 2 niniejszej ustawy składki na ubezpieczenie emerytalne opłacane przez instytucję zarządzającą są uwzględniane przy obliczaniu podstawy wymiaru emerytury oraz mnożnika, jaki się do niej stosuje. Ważności i skutków prawnych tych składek nie można w żadnym wypadku podnosić w celu wykazania minimalnego okresu składkowego wymaganego przez art. 161 ust. 1 lit. b) niniejszej ustawy, który to okres minimalny ubezpieczony musi wykazać, zgodnie z art. 215 ust. 1 pkt 3, celem otrzymania zasiłku dla [bezrobotnych], którzy przekroczyli pięćdziesiąty drugi rok życia".

Postępowanie przed sądem krajowym i pytania prejudycjalne

12 R. García Blanco, urodzona 9 października 1935 r. i zmarła 14 maja 2002 r., wniosła w dniu 18 października 2000 r., po osiągnięciu wieku 65 lat, o przyznanie jej prawa do emerytury z niemieckiego i hiszpańskiego systemu ubezpieczeń społecznych. Wykazała, po pierwsze, okresy składkowe odpowiadające 209 miesiącom — ponad 17 lat — na podstawie prawa niemieckiego, od 1 sierpnia 1966 r. do 31 maja 1984 r., a po drugie, 4265 dni składkowych na podstawie prawa hiszpańskiego, rozdzielonych następująco:

— 185 dni, od 1 czerwca do 2 grudnia 1984 r. — okres, w którym zainteresowana pobierała zasiłek dla bezrobotnych i podczas którego INEM opłacał w imieniu

skarżącej w postępowaniu głównym składki na wszelkiego rodzaju obowiązkowe ubezpieczenie społeczne w Hiszpanii;

— 4080 dni, od 9 sierpnia 1989 r. do 9 października 2000 r. — okres, w którym R. García Blanco pobierała zasiłek dla bezrobotnych, którzy przekroczyli pięćdziesiąty drugi rok życia i w którym INEM opłacał w jej imieniu jedynie składki na ubezpieczenie emerytalne.

13 Jak wynika z akt sprawy, po śmierci matki, z którą R. García Blanco zamieszkiwała, pobierała ona, od dnia 1 grudnia 1989 r., rentę rodzinną.

14 R. García Blanco otrzymała emeryturę z niemieckiego systemu ubezpieczeń społecznych. Natomiast decyzją z dnia 27 kwietnia 2001 r. INSS odmówił przyznania jej emerytury, uzasadniając to brakiem z jej strony minimalnego okresu składkowego w Hiszpanii wymaganego do nabycia prawa do emerytury. Zdaniem INSS bowiem, zgodnie z dwudziestym ósmym przepisem dodatkowym powszechnej ustawy o ubezpieczeniu społecznym, okres 4080 dni, w którym INEM opłacał składki w imieniu R. Garcíi Blanco, jako pobierającej szczególny zasiłek dla bezrobotnych, nie może być brany pod uwagę. Okres pozostałych 185 dni, podczas którego pobierała ona zasiłek z tytułu obowiązkowego ubezpieczenia od bezrobocia i kiedy również opłacano w jej imieniu składki, także nie może, zgodnie z art. 48 ust. 1 rozporządzenia nr 1408/71, zostać wzięty pod uwagę, ponieważ okres ten jest krótszy niż rok.

15 W maju 2001 r. R. García Blanco wniosła do Juzgado de lo Social nr 3 de Orense skargę na INSS oraz TGSS, żądając stwierdzenia, że miała na podstawie ustawodawstwa hiszpańskiego prawo otrzymywać emeryturę od dnia 10 października 2000 r.

16 Zdaniem sądu odsyłającego, powstaje problem, czy, po pierwsze, dwudziesty ósmy przepis dodatkowy powszechnej ustawy o ubezpieczeniu społecznym może prawomocnie wykluczyć uwzględnienie 4265 dni składkowych, o których mowa w pkt 12 niniejszego wyroku, przy ustalaniu, czy przedmiotowy okres składkowy przekracza rok, co w przypadku odpowiedzi twierdzącej oznaczałoby, że zgodnie z art. 48 ust. 1 rozporządzenia nr 1408/71 INSS nie ma obowiązku przyznać świadczenia za ten okres.

17 Po drugie, pojawia się pytanie, czy wymieniony przepis dodatkowy, wykluczając uwzględnienie niektórych składek, na przykład opłacanych wyłącznie na ubezpieczenie emerytalne, przy obliczaniu okresów składkowych, o których mowa w art. 161 ust. 1 lit. b) tej ustawy, wprowadza dyskryminację pracowników migrujących, zważywszy, że okresy te powinny zostać osiągnięte w momencie wystąpienia bezrobotnego, który przekroczył pięćdziesiąty drugi rok życia, o zasiłek.

18 Sąd krajowy ma tu na myśli przypadek pracowników, którzy uzyskali prawo do wymienionych zasiłków dla bezrobotnych, wykazawszy okresy minimalne dzięki uwzględnieniu okresów ubezpieczenia na podstawie ustawodawstwa innego lub innych Państw Członkowskich, zgodnie z orzecznictwem Trybunału (zob. wyroki: z dnia 20 lutego 1997 r. w sprawach połączonych C-88/95, C-102/95 i C-103/95 Martínez Losada i in., Rec. str. I-869, oraz z dnia 25 lutego 1999 r. w sprawie C-320/95 Ferreiro Alvite, Rec. str. I-951).

19 Tymczasem pracownicy ci nie mogą, jego zdaniem, żądać uwzględnienia składek opłacanych przez INEM z tytułu ubezpieczenia emerytalnego przez okres, gdy pobierali zasiłek dla bezrobotnych, celem uznania za spełniony warunku minimalnego okresu ubezpieczenia, o którym mowa w art. 161 ust. 1 lit. b) powszechnej ustawy o ubezpieczeniu społecznym.

20 W tych okolicznościach Juzgado de lo Social nr 3 de Orense postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:

„1) Czy art. 12 WE i 39–42 WE [...] oraz art. 45 rozporządzenia [...] nr 1408/71 [...] stoją na przeszkodzie przepisom prawa krajowego, na podstawie których składki opłacane w imieniu pracownika przez instytucję zarządzającą ubezpieczeniem od bezrobocia tytułem ubezpieczenia emerytalnego za okres, w którym pracownik ten pobierał zasiłek dla bezrobotnych, nie mogą zostać uwzględnione przy obliczaniu okresów minimalnych ustanowionych w prawie krajowym, warunkujących nabycie prawa do emerytury, w sytuacji gdy ze względu na trwałe bezrobocie, które owe zasiłki mają rekompensować, pracownik ten nie jest w stanie udowodnić opłacania innych składek na ubezpieczenie niż składki, które ustawa każe pominąć, wskutek czego uregulowanie to dotyka wyłączenie pracowników, którzy skorzystali z prawa swobodnego przepływu, gdyż nie będą oni mogli otrzymać emerytury krajowej, mimo że zgodnie z art. 45 wymienionego rozporządzenia okresy te należałoby uznać za udowodnione?

2) Czy art. 12 WE i 39–42 WE [...] oraz art. 48 ust. 1 rozporządzenia [...] nr 1408/71 [...] stoją na przeszkodzie przepisom prawa krajowego, na podstawie których składki opłacane w imieniu pracownika przez instytucję zarządzającą ubezpieczeniem od bezrobocia tytułem ubezpieczenia emerytalnego za okres, w którym pracownik ten pobierał zasiłek dla bezrobotnych, nie mogą zostać

uwzględnione w sposób pozwalający uznać, że »całkowita długość okresów ubezpieczenia lub zamieszkania ukończonych zgodnie z ustawodawstwem tego Państwa Członkowskiego wynosi rok«, w sytuacji gdy ze względu na trwałe bezrobocie, które owe zasiłki mają rekompensować, pracownik ten nie jest w stanie udowodnić opłacania innych składek na ubezpieczenie niż składki, które ustawa każe pominąć, wskutek czego uregulowanie to dotyka wyłącznie pracowników, którzy skorzystali z prawa swobodnego przepływu, gdyż nie będą oni mogli otrzymać emerytury krajowej, mimo że zgodnie z art. 48 ust. 1 wymienionego rozporządzenia krajowa instytucja zarządzająca nie jest zwolniona z obowiązku przyznania świadczenia krajowego?".

21 Pismem z dnia 8 kwietnia 2003 r. INSS poinformował Trybunał, że decyzją z dnia 3 kwietnia 2003 r. przyznano, zmarłej w międzyczasie, R. Garcíi Blanco emeryturę, o którą wystąpiła, ze skutkiem od 10 października 2000 r. W decyzji tej wezwano ponadto córkę zmarłej, jako jej spadkobierczynię, do dokonania wyboru między tą emeryturą a rentą rodzinną, którą przyznano jej wcześniej, jako że tych dwóch świadczeń nie można pobierać równocześnie. Zainteresowana dokonała wyboru na rzecz renty, której wysokość przekracza wysokość emerytury.

22 W dniu 10 kwietnia 2003 r. sekretariat Trybunału zwrócił się do sądu odsyłającego z pytaniem, czy okoliczności te powodują wycofanie złożonego przez ten sąd wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym.

23 Pismem z dnia 11 kwietnia 2003 r. wymieniony sąd podtrzymał wniosek, w szczególności z tego względu, że orzeczenie Trybunału w sprawie głównej może być pomocne w innych zawisłych przed nim sprawach.

24 Pismami z dnia 7 lipca i 18 września 2003 r. sekretariat Trybunału ponownie zwrócił się do sądu odsyłającego z prośbą o wyjaśnienie, czy spór w sprawie głównej nadal jest przed nim zawisły. Podkreślił, że do Trybunału można zwrócić się z wnioskiem prejudycjalnym jedynie w ramach toczącego się przed sądem krajowym postępowania, i przypomniał, że Juzgado de lo Social n° 3 de Orense ma możliwość złożyć do Trybunału wniosek o udzielenie odpowiedzi na te same pytania prejudycjalne w ramach innego zawisłego przed nim sporu.

25 W odpowiedzi z dnia 7 października 2003 r. sąd odsyłający stwierdził, że spór w postępowaniu głównym nie został zakończony, gdyż spadkobierczyni zmarłej nie wycofała skargi, a pozwani nie uchylili formalnie pierwotnej decyzji o odmowie przyznania emerytury, przeciwko której toczyło się postępowanie główne.

Odpowiedź Trybunału

26 Należy przypomnieć, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem procedura ustanowiona w art. 234 WE jest narzędziem współpracy Trybunału z sądami krajowymi, za pomocą którego Trybunał dostarcza tym sądom wskazówki co do wykładni prawa wspólnotowego, niezbędne do rozstrzygnięcia rozpatrywanych przez nie sporów (zob. w szczególności wyroki: z dnia 8 listopada 1990 r. w sprawie C-231/89 Gmurzynska-Bscher, Rec. str. I-4003, pkt 18; z dnia 12 marca 1998 r. w sprawie C-314/96 Djabali, Rec. str. I-1149, pkt 17, i z dnia 21 stycznia 2003 r. w sprawie C-318/00 Bacardi-Martini i Cellier des Dauphins, Rec. str. I-905, pkt 41).

27 Jak zatem wynika zarówno z brzmienia, jak celu art. 234 WE, warunkiem zastosowania procedury prejudycjalnej jest rzeczywista zawisłość przed sądem krajowym sporu, w ramach którego sąd ten wezwany będzie do wyrokowania, biorąc pod uwagę orzeczenie prejudycjalne (zob. podobnie wyrok z dnia 15 czerwca 1995 r. w sprawach połączonych od C-422/93 do C-424/93 Zabala Erasun i in., Rec. str. I-1567, pkt 28, i wyżej powołany wyrok w sprawie Djabali, pkt 18).

28 Uzasadnieniem odesłania prejudycjalnego nie jest bowiem wydawanie opinii w kwestiach generalnych lub hipotetycznych, lecz rzeczywista potrzeba związana z rozstrzygnięciem określonego sporu (wyżej powołane wyroki w sprawach: Djabali, pkt 19; Bacardi-Martini i Cellier des Dauphins, pkt 42, oraz wyrok z dnia 25 marca 2004 r. w sprawach połączonych od C-480/00 do C-482/00, C-484/00, od C-489/00 do C-491/00 i od C-497/00 do C-499/00 Azienda Agricola Ettore Ribaldi i in., Rec. str. I-2943, pkt 72).

29 W sprawie głównej tymczasem, po złożeniu przez Juzgado de lo Social nr 3 de Orense wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym emerytura z hiszpańskiego systemu ubezpieczeń społecznych, o którą wystąpiła R. García Blanco, została jej przyznana, ze skutkiem od dnia, kiedy uzyskała możliwość dochodzenia prawa do emerytury. Wiadomo ponadto, że córka R. Garcíi Blanco, jako jej spadkobierczyni, zrezygnowała z tej emerytury, by móc pobierać rentę rodzinną.

30 Należy zatem stwierdzić, że roszczenia skarżącej w postępowaniu głównym zostały w pełni zaspokojone.

31 W tych okolicznościach odpowiedź Trybunału na pytania Juzgado de lo Social nr 3 de Orense pozbawiona byłaby wszelkiej użyteczności.

32 W związku z powyższym nie ma potrzeby udzielać odpowiedzi na pytania zawarte we wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym.

W przedmiocie kosztów

33 Dla stron postępowania przed sądem krajowym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed tym sądem; do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż poniesione przez strony postępowania przed sądem krajowym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (druga izba) orzeka, co następuje:

Postępowanie w sprawie wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym w sprawie C-225/02 umarza się.

Podpisy